

CARSON McCULLERS:

EGY FA. EGY SZIKLA. EGY FELHŐ.

Aznap reggel esett, és még mindig nagyon sötét volt. Mikor a fiú a kávézóhoz ért, már majdnem befejezte körútját, és betért egy kávéra. A helyiség éjjel nyitva tartott, egy Leó nevű mogorva és zsigori emberé volt. A nyirkos, néptelen utca után a kávézó barátságosnak és derűsnek tűnt; a pult mellett két katona, három szövő a pamutgyárból s a sarokban egy ember, aki fél arcával és orrával egy söröskorsóba merült bele. A fiú olyan sapkát viselt, amelyet a pilóták hordanak. Mikor bejött a kávézóba, megoldotta állszíját, és jobb fülvédőjét rózsás kis füle fölé hajtotta: gyakran megesett, hogy míg kávéját itta, valaki barátságosan megszólította. De ezen a reggelen Leó sem nézett rá, és a férfiak sem beszélgettek. Fizetett és ment kifelé, mikor egy hang rákiáltott:

– Fiam! Hé, fiam!

Visszafordult. A sarokban ülő férfi integetett felé begörcbített ujjal. Arcát kiemelte a söröskorsóból, s egyszerre nagyon boldognak látszott. Hosszú, sápadt ember volt nagy orral és fakó, narancsszínű hajjal.

– Hé, fiam!

A fiú elindult felé. Kis növésű gyerek volt, úgy tizenkét éves, egyik válla az újságos-zsák súlyától alacsonyabb a másiknál. Az arca lapos, szeplős, szeme kerekre nyílt gyerekszem.

– Ehe.

A férfi egyik kezét az újságosfiú vállára tette, majd megfogta az állát, arcát lassan egyik oldalról a másikra fordította. A fiú kelletlenül húzódott vissza.

– Na! mi a nagy helyzet?

A fiú hangja éles volt, s a kávézó egyszerre nagyon csendes lett.

A férfi lassan mondta: – Szeretlek.

A pult mentén a férfiak felnevettek. A fiú, aki dühös tekintettel eloldalgott, nem tudta, mitévő legyen. A pult fölött Leóra nézett, és Leó visszaneézett rá unott gúnnyal. A fiú nevetni is próbált. De a férfi komoly volt és szomorú.

– Nem akarlak ugratni, fiam – mondotta. – Ülj le és igyál egy pohár sört velem. Valamit meg kell magyaráznom.

Az újságosgyerek óvatosan, inkább csak a szeme sarkából, kérdően nézett a pult mellett ülő férfiakra, hogy mitévő legyen. De azok visszafordultak a sörükhöz vagy a reggelijükhöz, és nem vettek tudomást róla. Leó egy csésze kávé és egy kis csésze tejszínt tett a pultra.

– Kiskorú – mondta Leó.

Az újságosfiú felcsúszott a székre. Füle a sapka felcsapott fülvédője alatt nagyon kicsi és piros volt. A férfi józanul intett feléje. – Fontos – mondotta. Aztán benyúlt a nadrágja hátsó zsebébe és előhúzott valamit, amit a tenyerén a fiú felé tartott, hogy jól lássa.

– Jól nézd meg – mondotta.

A fiú meresztette a szemét, de nem volt ott semmi, amit érdemes lett volna igazán jól megnézni. A férfi nagy, szutykos tenyerén egy fénykép feküdt. Női arc volt, de elmosódott annyira, hogy csak a kalapját lehetett tisztán kivenni és a ruhát, amit viselt.

– Látod? – kérdezte a férfi.

A fiú bólintott, s a férfi másik képet tett a tenyerére. A nő vízparton állt fürdőruhában. A fürdőruha nagyon kiemelte a hasát, s ez volt a legszembeötlőbb.

– Jól megnézted? – Közelebb hajolt, s végül megkérdezte. – Láttad őt valaha?

A fiú mozdulatlanul ült, sandán nézett a férfira. – Nem tudok róla.

– Nagyon helyes. – A férfi ráfújta a fényképre, s visszatette a zsebébe. – Ez volt a feleségem.

– Meghalt? – kérdezte a fiú.

A férfi lassan megrázta a fejét. Összecsücsörítette a száját, mintha füttyülni kezdene, és hosszan elnyújtva felelt: – Áááá – mondta. – Megmagyarázom.

A sör nagy barna korsóban állt a férfi előtt. Nem nyúlt érte, hogy igyék belőle. Ehelyett előredőlt, és arcát a peremére hajtva ott nyugtatta egy percig. Aztán mindkét kezével megbillentette a korsót és kortyintott.

– Egy éjszaka majd úgy alszik el, a nagy orra belelóg a korsóba, és belefulladás – mondotta Leó. – Sörbe fulladt kiváló utazó. Ez lenne a csinos halál.

Az újságosgyerek megpróbált jelt adni Leónak. Mikor a férfi nem nézett oda, fintort vágva, hangtalan szájjal kérdezte: – Részeg? – De Leó csak felhúzta a szemöldökét, és elfordult, hogy néhány szelet rózsaszín szalonnát tegyen a rostra. A férfi eltolta magától a söröskancsót, kiegyenesedett, és laza, göcsörtös ujjait összefonta a pulton. Arca szomorú volt, ahogy az újságosfiúra nézett, nem hunyorgott, de szemhéjai időről időre finoman, lassan rácsukódtak faközöld szemére. Kezdett hajnalodni, és a fiú megemelte vállán az újságos-zsákot.

– Én a szeretetről beszélek – mondotta az ember. – Nálam ez tudomány.

A fiú félig lecsúszott a székről. De a férfi felemelte a mutatóujját. Volt benne valami, ami visszafogta a fiút, és nem engedte, hogy elinduljon.

– Tizenkét évvel ezelőtt vettem el ezt az asszonyt a fényképen. Egy évig, kilenc hónapig, három napig és két éjszaka volt a feleségem. Szerettem őt. Igen... – Lefojtotta elmosódó, dörmögő hangját, s újból mondta: – Szerettem őt. És úgy hittem, hogy ő is szeret. Útépítő mérnök voltam. Megvolt otthon mindene, kényelem és luxus. Soha eszembe se jutott, hogy nem elégedett. És tudod, mi történt?

– Ajaj! – mondta Leó.

A férfi nem vette le a szemét a fiú arcáról. – Elhagyott engem. Mikor egy este hazamentem, üresen találtam a házat. Elment. Elhagyott.

– Egy pasassal? – kérdezte a fiú.

A férfi gyengén rátenyerelt a pultra. – Hát persze, fiam. Egy asszony sohasem szalad el csak úgy, egyedül.

A kávézó csendes volt, az utcán fekete, szünni nem akaró eső. Leó lenyomta a sercegő szalonnát hosszú villája végével: – És maga így kergette a cafatot tizenegy évig. Maga rongyos öreg csirkefogó!

Most először nézett a férfi Leóra. – Kérem, ne legyen közönséges. Különben is, nem magához beszéltem. – Visszafordult a fiúhoz, és bízó és bizalmas suttogással mondta: – Ne figyeljünk rá, jó?

Az újságosgyerek bizonytalanul bólintott.

– Az úgy volt – folytatta a férfi. – Én olyan ember vagyok, akinek sokféle érzése van. Egész életemben hol ez, hol az hatott rám. Holdfény. Egy csinos lány lábszára. Hol ez, hol az. De lényegében bármit is éreztem, ott volt mindig egy különös érzés, mintha valami rendetlenül heverne szanaszét bennem. Semmi sem tűnt önmagában befejezettnek, vagy a többi dologhoz

tartozónak. Asszonyok? Kivettem belőlük a részem. Mind ugyanaz. Utána megint az a szanaszét heverő érzés belül. Olyan ember voltam, aki sohasem szeretett.

Nagyon lassan eresztette le a szemhéját, s ez olyan volt, mint mikor a színházban egy jelenet végén lemegy a függöny. Mikor újból megszólalt, hangja izgatott volt, s a szavak gyorsan peregtek – nagy lógó fülcimpái mintha remegtek volna.

– Aztán találkoztam ezzel az asszonnyal. Én ötvenegy éves voltam, ő magáról mindig azt mondta, hogy harminc. Egy benzinkútnál találkoztam vele, és három nap múlva házasok voltunk. És tudod, milyen volt ez? Alig tudom megmondani neked. Minden, amit eddig éreztem, összegyülemlt e körül az asszony körül. Semmi sem hevert már bennem szanaszét, hanem befejezést nyert benne.

A férfi hirtelen elhallgatott, és megsimogatta hosszú orrát. A hangja egyenletes és szemrehányó suttogássá halkult: – Nem jól magyarázom én ezt. Hanem az történt, hogy ott voltak ezek a csodás érzések és szabad kis örömök bennem. És ez az asszony olyan volt a lelkemnek, mint egy futószalag. Átfutottam apró részecskéimet, és teljes egészben kerültem ki. Na most értesz engem?

– Hogy hívták? – kérdezte a fiú.

– Ó – mondta –, Dodónak hívtam. De ez lényegtelen.

– Megpróbálta visszahívni?

A férfi mintha nem hallotta volna. – Ilyen körülmények közt képzelheted, mit éreztem, mikor elhagyott.

Leó levette a szalonnát a rostról, és belehajtott két szeletet egy buciba. Szürke arca volt, mandulavágású szeme és nyomott orra, a nyergén kékes árnyalattal. Az egyik szövő újabb kávéért intett, és Leó töltött neki. Kávéból nem adott ingyen repetát. A szövő mindennap ott reggelizett, de minél jobban ismerte Leó a vendéget, annál zsugoribban bánt vele. A saját buciját is úgy harapdálta, mintha magától is sajnálná.

– És sohasem sikerült újból elcsípnie?

A fiú nem tudta, mit gondoljon a férfiről, kíváncsi gyermekarcán bizonytalanság és kétely tükröződött. Újonc volt még az újságos szakmában; még mindig idegenül érezte magát a fekete, furcsa kora reggeleken kint a városban.

– Igen – mondta az ember –, sok mindent próbáltam, hogy visszakapjam. Mindenfelé jártam, hogy rátaláljak. Jártam Tulsában, ahol rokonai voltak. És Mobiléban. Elmentem minden városba, aminek a nevét valaha említette, és végigjártam mindenkit, akinek régebben köze volt hozzá. Tulsa, Atlanta, Chicago, Cheehaw, Memphis... Két éven át szinte megállás nélkül keringtem az országban, és próbáltam. elcsípni.

– De a párocska eltűnt a föld színéről! – mondta Leó.

– Ne hallgass rá – mondta az ember bizalmasan. – És felejtsd el ezt a két évet is. Nem ez a fontos. Ami számít, az az, hogy úgy a harmadik év körül valami különös dolog kezdett történni velem.

– Mi? – kérdezte a fiú.

A férfi lehajolt, s megdöntötte korsóját, hogy kortyintson belőle. De ahogy a korsó fölé hajolt, az orrcimpái gyengén megrebbentek. Beszippantotta a sör állott szagát, és nem ivott. – Ott kezdem, hogy a szerelem furcsa dolog. Eleinte csak arra gondoltam, hogy visszakapjam. Olyan volt ez, mint egy mánia. Aztán ahogy múlt az idő, megpróbáltam visszaemlékezni rá. És tudod, mi történt?

– Nem – mondta a fiú.

– Amikor lehevertem az ágyra, és próbáltam rágondolni, megállt az eszem. Nem tudtam felidézni. Elővettem a fényképeit, és néztem. Semmi. Nem volt mit tenni. Megállt. El tudod képzelni?

– Mondd, Mack – kiáltott át a pulton Leó –, el tudod képzelni, hogy ennek a pofának megáll az esze!

Lassan, mintha legyeket hajtana, az ember legyintett. Zöld szeme mereven nézte a fiú lapos kis arcát.

– De váratlanul egy darabka üvegcserép a gyalogúton. Vagy egy dallam az automatából. Egy árnyék a falon éjszaka. S egyszerre emlékeztem. Akár az utcán is megesett, s én elkezdtem sírni vagy belevertem a fejem a lámpaoszlopba. Figyelsz rám?

– Egy darabka üveg – mondta a fiú.

– Akármilyen. Mentem összevissza, és képtelen voltam megszabni, hogyan és mikor emlékezzem rá. Azt hiszed, valami pajzsfélét tudsz tartani magad elé. De az emlékezés nem szemből tör rád, oldalról kerít be. Mindennek ki voltam szolgáltatva, amit láttam vagy hallottam. Egyszerre, ahelyett, hogy én fésültem volna át a vidéket, hogy megtaláljam, ő kezdett kergetni engem, belülről, a lelkem mélyén... Ő kergetett engem, gondold el! És a lelkemben!

A fiú megkérdezte végül: – Melyik részén az országnak járt akkor?

– Óó – nyögött a férfi. – Beteg halandó lettem. Olyan volt, mint a bárányhimlő. Bevallom, fiam, hogy ittam; szeretkeztem. Minden bűnt elkövettem, ami csalogatott. Utálok bevallani, de mégis megteszem. Ha visszagondolok arra az időre, minden összesűrűsödik az agyamban, olyan borzalmas volt.

A férfi lehajtotta a fejét, és homlokát odaütögette a pulthoz. Néhány percig úgy maradt előrehajolva, inas tarkója narancsszín tuskékkal borítva, két keze a hosszú görcsös ujjakkal tenyérrel összetéve, mintha imádkozna. Aztán kiegyenesedett, mosolygott, és arca hirtelen ragyogó lett, remegő és öreg.

– És az ötödik évben történt valami – mondta. – És azzal kezdődött a tudományom.

Leó szája halvány gyors grimaszba rándult. – Na ja, fiúk, egyikünk sem fiatalodik – mondta. Aztán hirtelen dühvel összegyúrta az asztalterítőt, amit a kezében tartott, és keményen a földhöz vágta. – Maga mocskos farkú öreg Romeo!

– Mi történt? – kérdezte a fiú.

Az öregember hangja magas és tiszta volt: – Békesség – felelte.

– Micsoda?

– Nehéz ezt tudományosan megmagyarázni, fiam – mondta. – Azt hiszem, a logikus magyarázat az, hogy ő és én olyan sokáig menekültünk egymás elől, hogy a végén összegabalyodtunk, lefeküdtünk és abba hagytuk. Békesség. Furcsa és szép üresség. Tavasz volt akkor Portlandban, és eső esett minden délután. Esténként ott hevertem az ágyamon a sötétben. És így történt, hogy a tudomány rám talált.

A buszablakok sápadt halványkékek lettek a fénytől. A két katona kifizette a sörét, kinyitották az ajtót – az egyik végigfésülte a haját, és megdörgölte sáros lábszárvédőjét, mielőtt kimentek. A három szövőmunkás szóltanul hajolt a reggelije fölé. Leó faliórája ketyegett a falon.

– Ennyiből áll, jól figyelj! Töprengtem a szerelmen, és kiokoskodtam. Rájöttem, hogy mi a baj velünk. Az emberek szerelmesek lesznek, életükben először. És mibe lesznek szerelmesek??

A fiú puha szája félig nyitva maradt, és nem felelt.

– Egy asszonyba – mondta az öregember. – Minden tudás, minden útmutatás nélkül nekikezdenek a legveszedelmesebb és legszentebb kísérletnek, ami létezik a nap alatt... Beleszeretnek egy asszonyba. Pontosan mondom, fiam?

– Ehe – felelt a fiú alig hallhatóan.

– A rossz végén fognak hozzá a szerelemhez. A csúcsnál kezdik. Lehet csodálkozni rajta, hogy olyan nyomorult rosszul sül el? Tudod, hogy kellene az embereknek szeretni?

Az öregember átnyúlt, és megmarkolta a fiú bőrkabátjának a gallérját. Gyengéden megrázta, zöld szeme komolyan nézett rá.

– Tudod, fiam, hogy kellene a szerelemnek kezdődnie?

A fiú összehúzódva, figyelmesen és csendben ült. Lassan megrázta a fejét. Az öregember közelebb hajolt, és suttogva mondta:

– Egy fa. Egy szikla. Egy felhő...

Odakint az utcán még esett: szelíd, szürke, végtelen eső.

A szövőgyári duda a hatórai műszakot fújta, a három szövő fizetett és ment. Senki sem volt a kávézóban, csak Leó, az öregember és a kis újságosfiú.

– Ilyen idő volt Portlandban – mondta –, amikor a tudományom kezdődött. Töprengtem, és nagyon óvatosan fogtam hozzá. Felemeltem valamit az utcán és hazavittem. Vettem egy aranyhalat, minden figyelmemet az aranyhalra összpontosítottam és szerettem. Fokról fokra haladtam egyik tárgyról a másikra. Napról napra fejlesztettem a technikáját. Az országúton Portlandtól San Diego felé...

– Jaj, fogja be a száját! – rikoltott Leó hirtelen. – Fogja be! Fogja be!

Az öregember még mindig fogta a fiú gallérját; remegett, és arca komoly volt, ragyogó és vad. – Most hat éve már, hogy járok magamban erre-arra, és megalkottam a tudományomat. És most mester vagyok, fiam. Mindent tudok szeretni. Már nem is kell gondolnom vele. Látok egy utcát, mindenféle embert, és csodás fény támad bennem. Egy madarat figyelek a levegőben. Vagy egy utazóval találkozom az országúton. Minden, fiam. És mindenki. Mind idegen, és mindet szeretem. Megérted, mit érhet az ilyen tudomány, mint az enyém.

A fiú mereven tartotta magát, keze szorosan markolta a pult szélét. Végül megkérdezte: – Megtalálta valamikor igazában a hölgyet?

– Mit? Mit mondasz, fiam?

– Úgy gondolom – mondta a fiú félénken –: szerelmes lett még egyszer egy asszonyba?

Az öregember szorítása engedett a fiú gallérján. Elfordult, és zöld tekintete most először lett bizonytalan és széteső. Felemelte korsóját a pultról, kiitta a sárga sört. Feje lassan ingott egyik oldalról a másikra. Sokára felelte: – Nem, fiam. Látod, ez a legutolsó lépés a tudományomban. Óvatos vagyok. És még nem vagyok egészen felkészülve.

– Jó – mondta Leó. – Jó, jó, jó!

Az öregember a nyitott ajtóban állt. – Emlékezz – mondotta.

A kora reggel nedves, szürke fényének keretében összeaszottnak, gyengének és törékenynek látszott. De a mosolya ragyogó volt. – Emlékezz rá, hogy szeretlek – mondotta egy utolsó bólintással. És az ajtó csendesen becsukódott mögötte.

A fiú hosszú ideig nem szólt. Homlokába húzta a hajtincsét, és piszkos kis mutatóujját végighúzta üres csészéje peremén. Aztán anélkül, hogy Leóra nézett volna, megkérdezte:

– Részeg volt?

– Nem – mondta Leó kurtán.

A fiú felemelte a hangját.

– Hát akkor kokainista?

– Nem.

A fiú felnézett Leóra, lapos kis arca kétségbeesett volt, hangja sürgető és éles. – Bolond volt? Azt gondolja, hogy őrült volt? – Az újságosgyerek hangja egyszerre kételkedve lehalkult. – Leó! Vagy nem?

De Leó nem akart felelni neki. Leó tizennégy éve vezetett egy éjjeli kávézót, és szakértőnek tartotta magát elmezavarokban. Ott voltak a városbeliek és az átutazók is, akik betódultak az éjszakából. Ismerte mindnek a rögeszméjét. De nem akarta kielégíteni a várakozó gyerek kíváncsiságát. Szigorú arcot vágott és hallgatott.

A fiú lehúzta hát sapkája fülvédőjét, s mikor megfordult, hogy elmenjen, egyetlen megjegyzést mert tenni, amit nem lehetett kinevetni és kigúnyolni:

– Az biztos, hogy sok utat bejárt.

Lászlóffy Kata fordítása